

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Lenky Kaniové a soudců Ivo Pospíšila a Petra Pospíšila v právní věci žalobkyně: **A. S.**, zastoupené Mgr. Martinou Nimmrichterovou, advokátkou se sídlem Blahoslavova 1165/4, Šumperk, proti žalovanému: **Ministerstvo zdravotnictví**, se sídlem Palackého nám. 375/4, Praha 2, o žalobě proti rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 13. 6. 2024, č. j. MZDR 37004/2023-3/PRO, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 7. 2025, č. j. 15 Ad 14/2024 - 26,

t a k t o :

- I. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 7. 2025, č. j. 15 Ad 14/2024 - 26, **se zrušuje.**
- II. Rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 13. 6. 2024, č. j. MZDR 37004/2023-3/PRO, **se zrušuje** a věc **se vrací** žalovanému k dalšímu řízení.
- III. Žalovaný **n e m á** právo na náhradu nákladů řízení o žalobě ani o kasační stížnosti.
- IV. Žalovaný je **p o v i n e n** uhradit žalobkyni k rukám její zástupkyně Mgr. Martiny Nimmrichterové, advokátky se sídlem Blahoslavova 1165/4, Šumperk, na náhradě nákladů řízení částku ve výši 10 140 Kč, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

O d ů v o d n ě n í :

- I. Vymezení věci

[1] Žalobkyně podala u žalovaného dne 14. 11. 2022 žádost o přiznání peněžní částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon č. 297/2021 Sb.“).

[2] Rozhodnutím ze dne 17. 1. 2023, č. j. MZDR 33760/2022-8/PRO, žalovaný žádost žalobkyně zamítl s odkazem na absenci relevantní zdravotnické dokumentace (v roce 2007 došlo k její předčasné skartaci). Citované rozhodnutí ministr zdravotnictví na základě rozkladu žalobkyně zrušil a věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení.

[3] Žalovaný následně pokračoval v řízení a adresoval žalobkyni výzvu, v níž ji poučil, jakým způsobem (prostřednictvím jakých důkazních prostředků) může svůj nárok prokázat. Ve věci provedl ústní jednání, k němuž předvolal i bývalého manžela žalobkyně, který se však bez omluvy nedostavil. Rozhodnutím ze dne 23. 10. 2023, č. j. MZDR 33760/2022-16/PRO (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“), žalovaný opětovně žádost žalobkyně zamítl, neboť dospěl k závěru, že ve vztahu k prokázání oprávněnosti nároku na poskytnutí jednorázové částky za protiprávní sterilizaci neunesla důkazní břemeno. Rozklad proti prvostupňovému rozhodnutí ministr zdravotnictví rozhodnutím ze dne 13. 6. 2024, č. j. MZDR 37004/2023-3/PRO (dále jen „napadené rozhodnutí“), zamítl.

II. Rozsudek městského soudu

[4] Žalobkyně se dále bránila správní žalobou, kterou Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) v záhlaví specifikovaným rozsudkem rovněž zamítl. Skutkový příběh, jak jej popsala žalobkyně, označil za plausibilní tvrzení, které však není podepřeno žádnými dalšími indiciemi. Žalobkyni se totiž nepodařilo prokázat ani to, že podstoupila zákrok, který vedl k jejímu zneplodnění. Skutečnost, že po druhém porodu císařským řezem již neměla další děti, dle soudu provedení sterilizace neprokazuje, neboť může mít vícero příčin.

[5] Žalovaný dostál v průběhu správního řízení své poučovací povinnosti – adresoval žalobkyni výzvu, v níž jí sdělil, za jakých okolností jí lze jednorázovou částku přiznat, a současně jí předestřel příklady důkazních prostředků, které může za účelem prokázání oprávněnosti svého nároku navrhnout.

[6] Městský soud zdůraznil, že v řízení podle zákona č. 297/2021 Sb. je nezbytné nalézt rozumnou rovnováhu mezi povinnostmi žadatelky tvrdit a prokázat nárok na straně jedné a povinností správního orgánu zjistit stav věci, o němž nepanují důvodné pochybnosti, na straně druhé. Vstřícnost státu vůči žadatelkám o odškodnění za provedenou sterilizaci musí být velká, nikoliv však bezbřehá. Žalovaný tedy nepochybil, pokud za dané důkazní situace žádost žalobkyně zamítl.

[7] Závěrem se soud vyjádřil ke způsobu, jakým žalovaný hodnotil písemné vyjádření bývalého manžela žalobkyně. Úvahu žalovaného, že uvedený důkaz je pro věc irrelevantní, označil za chybnou. Dle jeho mínění se však nejedná o vadu, která by měla za následek nezákonnost napadeného rozhodnutí. I kdyby totiž žalovaný k obsahu listiny přihlédl, na výsledku věci by to nic nezměnilo. Doložené písemné vyjádření je pouhou reprodukcí

pokračování

toho, co svému bývalému manželovi sdělila sama žalobkyně, a není tedy způsobilé prokázat provedení sterilizace.

III. Obsah kasační stížnosti

[8] Žalobkyně (dále jen „stěžovatelka“) brojí proti rozsudku městského soudu kasační stížností z důvodů, které podřadila pod § 103 odst. 1 písm. a), b), d) a e) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“).

[9] Shrnuje, že při porodu druhého dítěte císařským řezem v roce 1982 podepsala pod vlivem anestezie souhlas se sterilizací přerušením vejcovodů. O zákroku ji nikdo řádně neinformoval, nepoučil ji o případných alternativách a nevysvětlil jí, co obnáší a jaké jsou jeho následky. Po propuštění z nemocnice se jí již nikdy nepodařilo otěhotnět. Zdravotnická dokumentace byla předčasně skartována, jediným důkazem k prokázání tvrzení stěžovatelky tak bylo písemné prohlášení jejího bývalého manžela, který však v průběhu řízení zemřel.

[10] Stěžovatelka má za to, že žalovaný i městský soud si při posouzení věci počínali v rozporu se závěry vyplývajících z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023 - 70. Poukazuje na skutečnost, že soudu i žalovanému předložila následující indicie:

- provedení zákroku při porodu císařským řezem, což byl v dané době standardní okamžik, během něhož ke sterilizaci docházelo;
- obdržení informace o možnosti zákroku ve chvíli, kdy nebyla schopná svobodně zvážit jeho okolnosti a vyjádřit s ním souhlas;
- konzistentní popis událostí po celou dobu řízení o žádosti;
- následná trvalá neplodnost bez jiného medicínského vysvětlení (za současného neužívání žádné formy antikoncepce);
- písemné svědectví bývalého manžela,
- prokazatelná předčasná skartace zdravotnické dokumentace.

[11] Stěžovatelka žalovanému navrhla provedení důkazu svědeckou výpovědí jejího bývalého manžela. Povinností žalovaného bylo zajistit účast svědka u ústního jednání a vyslechnout ho. Skutečnost, že se svědek k jednání nedostavil, nemůže jít k tíži stěžovatelky. Postup žalovaného spočívající v neprovedení navrženého důkazu (aniž by důkazní návrh zamítl a svůj postup řádně zdůvodnil), představuje porušení práva na řádný proces.

[12] Stěžovatelka se nachází v důkazní nouzi, která plyne z objektivních okolností (povaha věci, délka období, které uplynulo od provedení sterilizace). Na podporu svého tvrzení proto nemůže doložit žádné další důkazy. V takovém případě je nezbytné vycházet z plausibilních tvrzení a podpůrných indicií. Městský soud hodnotil jednotlivé indicie izolovaně a přehlédl, že ve svém souhrnu tvoří ucelený řetězec nepřipouštějící jiné racionální vysvětlení než to, že došlo k protiprávní sterilizaci.

[13] Žalovanému stěžovatelka vytýká, že rezignoval na aktivní zjišťování skutkového stavu – tzn. neoslovil jiné možné svědky, nevyužil archivní zdroje, nepokusil se o znalecké posouzení příčiny neplodnosti. Tím popřel účel zákona i princip účinné nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

[14] Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhuje, aby Nejvyšší správní soud rozsudek městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, nebo současně zrušil rovněž napadené správní rozhodnutí i jemu předcházející prvostupňové rozhodnutí žalovaného.

IV. Vyjádření žalovaného

[15] Žalovaný ve vyjádření ke kasační stížnosti uvádí, že se ztotožňuje s tím, jak věc vypořádal městský soud. Jeho rozsudek považuje za přezkoumatelný, zákonný a věcně správný.

[16] Připomíná, že žadatelky musí v řízení o žádosti o jednorázovou peněžitou částku za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. prokázat dvě skutečnosti: 1) provedení sterilizace v rozhodném období v některém zdravotnickém zařízení na území ČR a 2) protiprávnost této sterilizace. Stěžovatelka přitom neprokázala splnění ani první z uvedených podmínek.

[17] Žalovaný vyvinul úsilí ke zjištění skutečného stavu věci, s ohledem na charakter řízení však nemá o okolnostech a průběhu sterilizace k dispozici žádné jiné zdroje informací než ty, které označí stěžovatelka. Žalovaný nevyklučuje prokázání provedení sterilizace a její protiprávnosti prostřednictvím jiných důkazů než je zdravotnická dokumentace – tzn. na základě předložených listin, svědeckých výpovědí, či řetězce nepřímých důkazů. O existenci takových důkazů však musí mít povědomí stěžovatelka.

[18] Žalovaný si uvědomuje, že s ohledem na skartaci zdravotnické dokumentace se může stěžovatelka ocitnout v důkazní nouzi, nemůže však zcela dojít k přesunu důkazního břemene na správní orgán. Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že k prokázání nároku postačí jakýmkoliv dalšími indiciemi nepodložené tvrzení žadatelky. Úkolem žalovaného je poskytnout stěžovatelce v řízení součinnost. Takto učinil a opakovaně ji poučil o tom, jaké důkazy může k prokázání svých tvrzení předložit. Stěžovatelka však krom svědecké výpovědi jejího manžela žádný další důkaz nenavrhla. Žalovaný se tak navzdory své snaze dostal při zjišťování skutkového stavu na hranici svých možností. Ve věci nařídil ústní jednání, k němuž předvolal označeného svědka. Ani uvedený postup však nevedl k objasnění věci. Tvrzení stěžovatelky nelze považovat za dostatečná (plausibilní) ve smyslu judikatury Nejvyššího správního soudu a vzhledem k tomu, že stěžovatelka neoznačila žádné další relevantní důkazy ani indicie, žalovaný již v dalším dokazování nepokračoval.

[19] Žalovaný proto navrhuje, aby Nejvyšší správní soud kasační stížnost jako nedůvodnou zamítl.

V. Posouzení věci Nejvyšším správním soudem

pokračování

[20] Nejvyšší správní soud při posuzování kasační stížnosti hodnotil, zda jsou splněny podmínky řízení. Zjistil, že kasační stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou, má požadované náležitosti a je projednatelná. Důvodnost kasační stížnosti posoudil v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.).

[21] Kasační stížnost **je důvodná**

[22] Nejvyšší správní soud považuje úvodem svého posouzení za vhodné poukázat na skutečnost, že stěžovatelka důvody uplatněné v kasační stížnosti podřadila pod § 103 odst. 1 písm. a), b), d) a e) s. ř. s., fakticky však uvedla toliko argumenty spadající pod první dva z uvedených důvodů. Kasační důvod podle § 103 odst. 1 písm. e) s. ř. s. je ostatně v projednávaném případě z povahy věci vyloučen, neboť se týká pouze situace, kdy krajský (městský) soud podanou žalobu (návrh) odmítl, či řízení zastavil. O takový případ se však nejedná, neboť městský soud žalobu stěžovatelky meritorně projednal. Ustanovení § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s. pak dopadá na situace, kdy stěžovatel namítá nepřezkoumatelnost rozsudku krajského (městského) soudu, či jiné vady řízení před tímto soudem. Žádnou odpovídající argumentaci však stěžovatelka nepředestřela. Kasační soud tak pouze ve stručnosti uvádí, že řízení před městským soudem nebylo zatíženo žádnými vadami, k nimž by byl nucen přihlížet z úřední povinnosti, a napadený rozsudek je přezkoumatelný, neboť není nesrozumitelný a je z něj patrné, jak o věci soud smýšlel a z jakého důvodu nepřisvědčil uplatněným žalobním námitkám.

V.a) Obecná východiska

[23] Nejvyšší správní soud se v projednávané věci zabývá problematikou odškodňování za protiprávní sterilizace podle zákona č. 297/2021 Sb. Než však přikročí k posouzení konkrétního případu stěžovatelky, považuje za potřebné připomenout smysl a účel odkazované právní úpravy, jakož i stěžejní závěry, které vyplývají z dosavadní judikatury.

[24] Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. vychází z premisy, že protiprávní sterilizace představuje závažný zásah do základních práv dotčených osob (obdobně též rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 11. 2011, *V. C. proti Slovensku*, č. 18968/07, ze dne 12. 6. 2012, *N. B. proti Slovensku*, č. 29518/10, či ze dne 8. 6. 2021, *Maděrová proti České republice*, č. 32812/13). Za provedení protiprávní sterilizace je přitom odpovědný stát, neboť v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací a v některých případech dokonce sociální pracovníci k podstoupení tohoto zákroku dotčené osoby motivovali. Přijetím citovaného zákona tak stát svoji odpovědnost výslovně uznal, a to s cílem zajistit efektivní prostředek nápravy, konkrétně poskytnout obětem protiprávních sterilizací odškodnění v podobě konkrétní jednorázové částky, kterého není možné dosáhnout běžnými prostředky ochrany práv.

[25] Nejvyšší správní soud se již výkladem zákona č. 297/2021 Sb. ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval (za klíčový lze označit rozsudek ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023 - 65, č. 4623/2024 Sb. NSS., z dalších rozhodnutí viz např. rozsudek ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 - 42, či ze dne 27. 2. 2025, č. j. 3 As 73/2024 - 44). Závěry, k nimž v citovaných rozhodnutích dospěl, shrne v následujících odstavcích.

[26] Pro přiznání peněžité částky za protiprávní sterilizaci musí být v zásadě naplněny čtyři podmínky:

- 1) podání žádosti do 5 let (původně 3 let – viz novela provedená zákonem č. 289/2025 Sb.) od účinnosti zákona č. 297/2021 Sb.;
- 2) žadatelka byla podrobena sterilizaci;
- 3) ke sterilizaci došlo v rozhodném období (od 1. 7. 1966 do 31. 3. 2012) v některém ze zdravotnických zařízení v ČR;
- 4) sterilizace byla provedena v rozporu s právem.

[27] Zatímco naplnění první podmínky bude obvykle jednoznačně určitelné z podané žádosti, v případě ostatních tří předpokladů může být jejich ověření nesnadné. Primárním důkazem, na jehož základě by bylo možné rozhodné okolnosti postavit najisto, je jistě zdravotnická dokumentace žadatelky o jednorázovou peněžní částku. Ta však může být vzhledem ke značnému časovému odstupu od tvrzeného provedení sterilizace již skartována. V případě neexistence zdravotnické dokumentace se žadatelka pro prokázání důvodnosti svého nároku typicky ocitne v důkazní nouzi, a to i po řádně poskytnutém poučení a snaze správního orgánu veškeré dostupné dokumenty skutečně získat. Skartaci zdravotnické dokumentace, k níž často dochází protiprávně, však nelze klást k tíži žadatelek. Nelze totiž přehlédnout, že do důkazní nouze se dostávají v důsledku jednání státu samotného, jeho složek, či organizací veřejnou mocí zřizovaných.

pokračování

[28] Problematika odškodňování za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. se tedy vyznačuje mnohými specifiky, která Nejvyšší správní soud přehledně shrnul v opakovaně citovaném rozsudku č. j. 9 As 61/2023. Jedná se především o následující skutečnosti: a) stát již přijetím citovaného zákona výslovně přijal odpovědnost za protiprávně provedené sterilizace, k nimž došlo v minulosti, b) potřeba zabezpečit účinné prostředky nápravy těchto minulých křivd, c) nezvyklost a atypičnost dokumentů, které by mohly provedení sterilizace prokázat, a s tím spojená pravděpodobnost důkazní nouze na straně žadatelek, d) aspekt rasové diskriminace, jelikož značnou část obětí protiprávních sterilizací v České republice tvoří romské ženy. Jedná se tedy o natolik unikátní situaci, že ve správním řízení podle zákona č. 297/2021 Sb. nelze mechanicky aplikovat běžné požadavky uplatňující se v jiných (standardních) řízeních o žádostech. Zvláštní situace totiž vyžaduje zvláštní prostředky. Specifičnost těchto řízení se pak projeví ve dvou základních rovinách, které jsou nicméně vzájemně propojené: zprvė v požadavcích na postup správních orgánů při posuzování žádosti a zadruhé v nárocích kladených na žadatelky v rovině povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní.

[29] Pokud se jedná o požadavky kladené na správní orgány, ty budou vyšší, než je tomu u jiných řízení o žádostech. Po žadatelkách totiž nelze požadovat, aby jen samy ze své vlastní iniciativy označily a doložily veškeré důkazy, které budou prokazovat protiprávnost provedené sterilizace. Má-li představovat postup podle zákona č. 297/2021 Sb. skutečně účinný prostředek nápravy minulých křivd, musí i samotné správní orgány činit ve zvýšené míře aktivní kroky k tomu, aby ohledně tvrzení žadatelky zjistily stav věci bez důvodných pochybností. Nejvyšší správní soud již v minulosti judikoval, že zásada materiální pravdy a zásada vyhledávací mají své místo nikoliv pouze v řízeních vedených z moci úřední, ale do jisté míry i v řízeních o žádostech (srov. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013 - 47, a ze dne 18. 3. 2015, č. j. 3 Ads 112/2014 - 31). V řízení o žádosti o jednorázové odškodnění za protiprávní sterilizaci je pak použití těchto zásad umocněno specifiky, která soud shrnul výše (především bod [28] tohoto rozsudku).

[30] Jedná-li se o otázku, do jaké míry tíží žadatelky břemeno tvrzení a břemeno důkazní, kasační soud dospěl v citovaných rozsudcích k závěru, že po nich nelze spravedlivě požadovat, aby samy vždy nade vší pochybnost prokázaly naplnění zákonných předpokladů pro přiznání peněžní částky (viz bod [26] tohoto rozsudku). Naopak postačí, pokud žadatelka o peněžitou dávku předestře na první pohled plausibilní tvrzení, že v rozhodném období podstoupila sterilizaci v rozporu s právem. Musí se přitom jednat o tvrzení hájitelné, které bude podepřeno indiciemi, jež ve svém souhrnu nepřipouštějí jiné racionální vysvětlení situace či chování jednotlivých účastníků, než že k protiprávní sterilizaci žadatelky pravděpodobně došlo tak, jak tvrdí. O jaké indicie vypovídající o hájitelnosti tvrzení se může jednat, bude záležet vždy na okolnostech konkrétní věci. Může se však jednat v zásadě o cokoli, co bude svědčit ve prospěch žadatelčiných tvrzení (např. vysvětlení žadatelky, její osobní a rodinná situace, chování v minulosti, jí předložené doklady, jiné známé skutečnosti atd.). Pokud tyto indicie svědčí pravděpodobnosti, že k nezákonné sterilizaci žadatelky mohlo skutečně dojít tak, jak uvádí, bude s ohledem na její důkazní nouzi nutné považovat žádost za oprávněnou, ledaže správní orgán prokáže opak. V zásadě je tak v řízení o žádostech o peněžitou částku za nezákonnou sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. k překonání běžně nastávající důkazní nouze na straně žadatelek nutné využít podobné řešení, jaké se již uplatňuje například ve sporech z diskriminace v podobě sdílení důkazního

břemene (k tomu srov. analogicky např. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 880/15, či rozsudek Soudního dvora EU ze dne 17. 7. 2008 ve věci *Coleman*, C-303/06).

[31] Nejvyšší správní soud tak shrnul, že k zamítnutí žádosti o jednorázovou peněžní částku za protiprávní sterilizaci mohou správní orgány přikročit pouze ve třech případech:

- 1) Existuje důvěryhodná zdravotnická dokumentace, z níž vyplývá, že ke sterilizaci žadatelky buď nedošlo, nebo nebyla protiprávní (typicky k ní došlo na základě nezpochybnitelného informovaného souhlasu).
- 2) Zdravotnická dokumentace neexistuje, tvrzení žadatelky nejsou na první pohled hájitelná a současně správní orgán ani navzdory své snaze nezjistil nic, co by nasvědčovalo jejich důvěryhodnosti.
- 3) Žadatelka předestřela hájitelná a na první pohled pravděpodobná tvrzení, správní orgán je však zpochybnil a prokázal, že existuje jiné objektivní vysvětlení popsanych dějů a skutečností.

V.b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

[32] Pokud se jedná o nyní souzenou věc, stěžovatelka již v žádosti ze dne 14. 11. 2022 žalovanému předestřela svoji skutkovou verzi, která spočívá v tom, že u ní došlo v době druhého porodu císařským řezem (dne 6. 8. 1982) v dnešní Nemocnici Milosrdných bratří v Brně k protiprávní sterilizaci. Stěžovatelka blíže popsala okolnosti, za nichž mělo ke sterilizaci dojít, a uvedla, že ji o tomto zákroku nikdo s předstihem neinformoval a až během okamžiků bezprostředně předcházejících porodu (s nastupujícími účinky anestezie) se jí personál dotázal, zda se sterilizací souhlasí. Stěžovatelka doložila rovněž sdělení Nemocnice Milosrdných Bratří ze dne 7. 7. 2022 o předčasné skartaci zdravotnické dokumentace a písemné prohlášení bývalého manžela, z něhož vyplývá, že o provedení sterilizace se dozvěděl až po porodu přímo od stěžovatelky, přičemž ani jeden z nich si provedení takového zákroku nepřál a neuvažovali o něm.

[33] Městský soud označil tvrzení stěžovatelky za plausibilní, shledal však, že není podpořeno žádnými dalšími indiciemi. Žalovaný podle něj dostatečně splnil svoji poučovací povinnost, neboť ve výzvě ze dne 24. 7. 2023 (kasační soud vychází z data uváděného v odpovědi na tuto výzvu stěžovatelkou, neboť datum na výzvě, které zřejmě přejal i městský soud, je na první pohled chybné – pozn. NSS) stěžovatelce vysvětlil, za jakých okolností jí lze jednorázovou částku přiznat, a uvedl i příklady důkazních prostředků, které lze v řízení navrhnout. Současně městský soud připustil, že žalovaný měl vyhodnotit písemné prohlášení bývalého manžela stěžovatelky. Pokud tak ovšem neučinil, nejednalo se dle jeho mínění o vadu, která by mohla mít vliv na zákonnost napadeného rozhodnutí.

[34] S tímto hodnocením se Nejvyšší správní soud neztotožňuje. V posuzované věci je nesporné, že ke skartaci zdravotnické dokumentace došlo předčasně (tj. již v roce 2007), což v průběhu řízení ověřil i žalovaný. Stěžejní podklad, na jehož základě by bylo možné situaci objasnit, tedy chybí, a to v důsledku pochybení státu, resp. subjektu, jehož zřizovatelem je veřejnoprávní instituce. Stěžovatelka se proto objektivně ocitla v důkazní nouzi, která byla primárně způsobena okolnostmi nezávislými na její vůli a nelze jí je klást k tíži. Za těchto okolností předložila na podporu svých tvrzení písemné prohlášení bývalého manžela

pokračování

a následně, v návaznosti na výzvu žalovaného, navrhla i provedení jeho svědecké výpovědi. Žalovaný tomuto důkaznímu návrhu vyhověl a předvolal označeného svědka k ústnímu jednání. Ten se však bez omluvy nedostavil. V průběhu ústního jednání tak žalovaný vyslechl pouze stěžovatelku. Poté se již o provedení svědecké výpovědi znovu nepokusil, další dokazování neprováděl a žádost stěžovatelky zamítl pro neunesení důkazního břemene.

[35] Jak již kasační soud připomněl výše (především body [27] a [30] tohoto rozsudku), v řízení o žádostech o jednorázovou peněžní částku za protiprávně provedenou sterilizaci není situace, kdy se žadatelka ocitne v důkazní nouzi, nikterak neobvyklá. Na tuto situaci ostatně reagovali již předkladatelé zákona č. 297/2021 Sb. v důvodové zprávě, v níž výslovně uvedli, že nárok žadatelky lze prokazovat *„též všemi důkazními prostředky, které mohou přispět k objasnění věci, zejména výpověďmi oprávněné osoby a svědků, znaleckými posudky a odbornými vyjádřeními, věcmi, listinami apod.“* Současně se v daném správním řízení (podstatně silněji než v jiných typech řízení o žádostech) uplatní zásada materiální pravdy, z níž krom jiného vyplývá, že správní orgán je povinen vyvinout v součinnosti s žadatelkou maximální možné úsilí k zajištění důkazů, které by umožňovaly rozhodnout o žádosti bez důvodných pochybností.

[36] V nyní posuzované věci si však žalovaný takto nepočínal. Stěžovatelku sice (poté, co jeho prvotní rozhodnutí ministr zdravotnictví zrušil) opětovně poučil o tom, jaké důkazy může za účelem prokázání nároku na odškodnění za protiprávní sterilizaci navrhopvat. Jednalo se však o výzvu veskrze obecnou, která nebyla žádným způsobem individualizovaná ve vztahu k situaci stěžovatelky. V posuzované věci je zřejmé, že žalovaný neměl za prokázané ani tolik, zda byla u stěžovatelky v minulosti provedena sterilizace (natožpak její protiprávnost). Za těchto okolností bylo jeho povinností stěžovatelku navést, jakým konkrétním způsobem může spornou skutečnost prokázat. Nejvyšší správní soud opětovně opakuje, že v řízení o žádosti o jednorázovou peněžitou částku za protiprávní sterilizaci je nezbytné (s ohledem na specifický charakter řízení, skutečnost, že žadatelkami jsou obvykle zranitelné osoby, které nadto na rozdíl od žalovaného nedisponují potřebnými odbornými znalostmi z oblasti lékařství apod.), aby správní orgán podal žadatelkám pomocnou ruku a vysvětlil jim, které důkazy jsou pro účely prokázání sporných skutečností relevantní. Pokud přitom stěžovatelka opětovně uváděla, že již nemá na podporu svých tvrzení k dispozici žádné další podklady (či si toho minimálně není vědoma), bylo povinností žalovaného, aby i ze své vlastní iniciativy označil v obecné rovině případné v úvahu přicházející důkazy, které jsou způsobilé provedení sterilizace prokázat (např. si od stěžovatelky vyžádat seznam praktických lékařů a specialistů, k nimž v minulosti docházela, označit konkrétní lékařské vyšetření, jemuž se lze za účelem prokázání sterilizace podrobit apod.). Takto však žalovaný neučinil a ponechal veškerou iniciativu na stěžovatelce, která je právním i lékařským laikem.

[37] Kasační soud tedy činí dílčí závěr, že výzva adresovaná stěžovatelce nesplňuje požadavky vyplývající z recentní judikatury a městský soud proto pochybil, pakliže dospěl k závěru, že se stěžovatelce dostalo v průběhu správního řízení dostatečného poučení. K tomu pak přistupují další nedostatky spočívající v tom, že, pokud již stěžovatelka nějaké důkazy označila či předložila, žalovaný je vůbec nezohlednil (vyjádření bývalého manžela stěžovatelky), či je dokonce řádně neprovedl (svědecká výpověď).

[38] Nejvyšší správní soud městskému soudu v této souvislosti vytýká, že se blíže nezabýval otázkou navržené svědecké výpovědi bývalého manžela stěžovatelky. Žalovaný totiž sice navrženého svědka k ústnímu jednání předvolal, když se však tento svědek nedostavil, zůstal již žalovaný ve věci pasivní, svědka znovu nekontaktoval a nepokusil se jeho účast na ústním jednání jakkoliv zajistit. Za takové situace lze stěží přijmout tvrzení žalovaného, že pro objasnění skutkového stavu učinil vše, co bylo v jeho možnostech. S ohledem na opakovaně zmiňovanou specifičnost vedeného správního řízení a vzhledem k tomu, že si byl žalovaný vědom důkazní nouze stěžovatelky, přičemž provedení svědecké výpovědi pro ni bylo z hlediska osvědčení pravdivosti a konzistentnosti jejích tvrzení stěžejní, jeví se jako naprosto nedostatečné, pokud žalovaný neučinil žádný další pokus o zajištění účasti svědka u ústního jednání. Kasační soud si je vědom toho, že podle vyjádření stěžovatelky již byl zdravotní stav jejího bývalého manžela toho času nepříznivý. Současně však stěžovatelka uvedla, že pokud by o jeho předvolání věděla (žalovaný ji informoval toliko o konání ústního jednání, nikoliv o tom, že k němu předvolal označeného svědka), sama by bývalého manžela k účasti na jednání motivovala a pokusila by se jeho přítomnost zajistit (k tomu viz argumentace stěžovatelky v rozkladu proti prvostupňovému rozhodnutí). Pro úplnost k tomu Nejvyšší správní soud uvádí, že tvrzení ministra zdravotnictví, který v napadeném rozhodnutí dovozoval, že stěžovatelka o předvolání předem věděla, považuje za nekorektní a ničím nepodložené. Skutečnost, že o důvodech nepřítomnosti bývalého manžela stěžovatelka hovořila (spekulovala) již v průběhu svého monologu v rámci účastnické výpovědi, nikterak neprokazuje, že o předvolání svědka věděla. Naopak se jeví jako zcela přijatelné vysvětlení, že se o této skutečnosti stěžovatelka dozvěděla před zahájením ústního jednání v rámci neoficiální konverzace s pověřenou úřední osobou.

[39] Posledně uvedené okolnosti nicméně nejsou pro věc zásadní. Podstatné je zejména tolik, že žalovaný zůstal, poté co se svědek na první předvolání k ústnímu jednání nedostavil, ve věci zcela pasivní. Nevyvinul žádnou další snahu, která by směřovala k zajištění účasti svědka při ústním jednání a ani se kupříkladu nepokusil kontaktovat jej méně formálním způsobem (telefonicky apod.), aby se jej dotázal, zda a za jakých okolností mu jeho zdravotní stav účast na jednání umožňuje. Nejvyšší správní soud nepovažuje (s ohledem na charakter a specifika řízení, ale i s přihlédnutím k pokročilému věku a zdravotním problémům dotčeného svědka) uvedený požadavek za nepřiměřený. Pokud totiž žalovaný svědeckou výpověď bývalého manžela stěžovatelky nezajistil, znemožnil tím provedení důkazu, který byl způsobilý vnést do situace více světla a případně potvrdit skutkovou verzi předkládanou stěžovatelkou. Tím zhoršil již tak značně nepříznivou důkazní situaci, která v řízení panovala. Jedná se přitom o vadu, kterou již v současné době nelze zhojit, neboť svědek v mezidobí zemřel.

[40] Za daných okolností se v řízení podařilo shromáždit pouze následující relevantní podklady: žádost stěžovatelky obsahující vyličení její skutkové verze provedení sterilizace, písemné vyjádření jejího bývalého manžela, dvě sdělení Nemocnice Milosrdných bratří o skartaci zdravotnické dokumentace (první z nich doložila stěžovatelka, druhé je reakcí nemocnice na výzvu žalovaného) a protokol o ústním jednání ze dne 11. 9. 2023 zachycující průběh výslechu stěžovatelky. Žalovaný na tuto důkazní situaci zareagoval tím způsobem,

pokračování

že žádost stěžovatelky zamítl pro neunesení důkazního břemene, aniž by shromážděné podklady jakkoliv blíže hodnotil. Jeho postup následně aproboval i městský soud.

[41] Jak žalovaný, tak městský soud přitom vyšli z předpokladu, že tvrzení stěžovatelky, a to ani za situace, kdy jsou podpořena vyjádřením jejího bývalého manžela, nemohou prokazovat provedení sterilizace (natožpak její protiprávnost). Městský soud k tomu pak rovněž doplnil, že není ani zřejmé, zda u stěžovatelky došlo ke zneplodnění, neboť skutečnost, že již neměla další děti, může mít více příčin. Kasační soud pochopitelně souhlasí s tím, že shromážděné podklady provedení sterilizace jednoznačně neprokazují. Městský soud však pominul, že ve smyslu shora citované judikatury po stěžovatelce ani nelze spravedlivě žádat, aby v situaci, kdy došlo k předčasné (tzn. v rozporu se zákonem) skartaci její zdravotnické dokumentace, nade vší pochybnost prokázala splnění předpokladů pro přiznání jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci. Naopak postačí, pokud přdestře hájitelné tvrzení, které bude podepřené dalšími indiciemi. Poté již dochází k přenosu důkazního břemene na správní orgán (podrobněji viz body [30] - [31] tohoto rozsudku). Městský soud považoval tvrzení stěžovatelky za plausibilní, poukázal však na absenci jakýchkoliv relevantních indicií. Přehlédl však, že za takovou indicii lze již za současného stavu považovat minimálně předčasnou skartaci zdravotnické dokumentace stěžovatelky a vyjádření jejího manžela, který ve svém písemném prohlášení jí přdestřenou verzi potvrdil. Hodnocení městského soudu, že obsah tohoto vyjádření je pro věc v zásadě bez významu, neboť se jedná pouze o reprodukci toho, co svému manželovi řekla samotná stěžovatelka, shledává Nejvyšší správní soud chybným. Bývalý manžel stěžovatelky sice nebyl sterilizaci přítomen (a již z povahy věci ani nemohl být), potvrdil však, že se mu stěžovatelka s provedením zákroku svěřila, a to bezprostředně po propuštění z nemocnice. I tato skutečnost může představovat v souvislosti s prokázáním nároku stěžovatelky relevantní indicii. Nelze ji přitom odmítnout pouze z toho důvodu, že se jedná o sdělení osoby blízké stěžovatelce. S ohledem na citlivou až intimní povahu zákroku lze totiž jen stěží předpokládat, že by oběti protiprávních sterilizací šířily informace o jejím provedení mimo okruh nejužší rodiny.

[42] Nejvyšší správní soud tedy dospěl k závěru, že žalovaný pochybil, pokud k vyjádření bývalého manžela stěžovatelky nepřihlédl, nezabýval se jeho obsahem a nevyhodnotil jej v kontextu dalších shromážděných podkladů. Takto si ostatně počínal i ve vztahu k účastnické výpovědi stěžovatelky. Žalovaný v zásadě ani jeden z těchto důkazů nevzal v potaz, neboť měl za to, že nejsou způsobilé sterilizaci stěžovatelky prokázat. Jeho povinností však bylo zhodnotit všechny shromážděné podklady s ohledem na zásadu volného hodnocení důkazů vyjádřenou v § 50 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, a to každý samostatně, jakož i v jejich vzájemné souvislosti a přihlédnout ke všemu, co vyšlo v řízení najevo. Žalovaný na tuto svoji povinnost rezignoval a odmítl se obsahem uvedených důkazů jakkoliv zabývat. Kasační soud tím nemíní tvrdit, že by k prokázání nároku na jednorázovou peněžní částku bez dalšího postačovalo jakékoliv (dalšími indiciemi nepodložené) tvrzení žadatelky, že byla v minulosti podrobena protiprávní sterilizaci. V nyní posuzované věci však bylo povinností žalovaného zabývat se tím, zda skutková verze přdestřená stěžovatelkou představuje hájitelné tvrzení ve smyslu ustálené judikatury Nejvyššího správního soudu. V rozsudku č. j. 9 As 61/2023 - 70 tento soud dovodil, že „[h]ájitelností tvrzení žadatelek se nicméně správní orgán musí vždy dostatečně zabývat, přičemž za účelem jejího ověření musí postupovat v souladu se zásadou materiální pravdy,

dalšími zásadami správního řízení a se zřetelem k účelu zákona č. 297/2021 Sb. Svůj závěr musí správní orgán dostatečně odůvodnit. Úvaha správního orgánu podléhá soudnímu přezkumu v plném rozsahu.“ Žalovaný se tak měl v první řadě zabývat tím, zda jsou tvrzení stěžovatelky hodnověrná, konzistentní, či zda její popis událostí koresponduje s tím, jakým způsobem a v jakých konkrétních zdravotnických zařízeních k protiprávním sterilizacím v minulosti obvykle docházelo (tyto skutečnosti musí být žalovanému, s ohledem na množství žádostí, které již posuzoval, známy z úřední činnosti). Vzhledem k tomu, že stěžovatelka se dostavila k ústnímu jednání, měl žalovaný rovněž možnost klást jí doplňující dotazy takovým způsobem, aby do věci vnesl více světla, či aby potvrdil nebo vyvrátil věrohodnost její verze událostí.

[43] Lze tedy shrnout, že žalovaný již dopředu považoval žádost stěžovatelky obsahující vyličení skutkového děje, její vyjádření během ústního jednání i písemné sdělení jejího bývalého manžela za takové podklady, které nejsou způsobilé prokázat provedení protiprávní sterilizace. Uvedený závěr je ale předčasný. Na vyjádření žadatelky či osob jí blízkých nelze *a priori* pohlížet jako na nevěrohodná. Naopak, i s ohledem na citlivost situace a se zřetelem na smysl a účel zákona č. 297/2021 Sb., jímž je napravit křivdy, jichž se stát v minulosti na obětech protiprávních sterilizací dopustil, je nezbytné vycházet z hodnověrnosti takových výpovědí, nedospěje-li žalovaný (např. s ohledem na jejich nelogičnost, nekonzistentnost, či nepravděpodobnost) k opačnému závěru. Své úvahy však musí v každém případě vtělit do odůvodnění správního rozhodnutí takovým způsobem, aby byly přezkoumatelné.

[44] Nejvyšší správní soud připomíná, že žalovaný nikdy nezpochybnil, že stěžovatelka porodila v jí označený den v Nemocnici u Milosrdných bratří své druhé dítě (byť tuto skutečnost žádným způsobem nedokazoval). Současně tato nemocnice potvrdila, že zdravotnická dokumentace, která se váže k druhému porodu stěžovatelky (během něhož, či bezprostředně po němž měla být provedena sterilizace) již neexistuje, neboť došlo k její předčasné skartaci. Provedení zákroku potvrdil ve svém vyjádření i manžel stěžovatelky, který uvedl, že se mu stěžovatelka ohledně provedení sterilizace svěřila. Mělo se tak přitom stát bezprostředně po zákroku, tedy v době, kdy stěžovatelka nemohla mít žádný zájem na tom, aby o zákroku lhala. Skutečnost, že se bývalého manžela stěžovatelky nepodařilo s jeho tvrzeními konfrontovat při ústním jednání, nelze klást k tíži stěžovatelky, a to tím spíše že si žalovaný počínal v této souvislosti poněkud liknavě a nevynaložil za účelem zajištění výpovědi označeného svědka žádné zvláštní úsilí.

[45] Nejvyšší správní soud již v rozsudku ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 - 42, konstatoval, že v případě nároků žen domáhajících se odškodnění za protiprávní sterilizaci „je třeba postupovat citlivě s ohledem na situaci žadatelek. Správní orgány by jim proto měly vycházet maximálně vstřícně, a to tím spíše, že na jim způsobené újme má zásadní podíl stát, který se svá pochybení snaží alespoň do jisté míry odčinit.“ V posuzované věci se k primárnímu pochybení na straně státu, který provádění protiprávních sterilizací dopustil, přidávají další vadné kroky vedoucí k prohloubení důkazní nouze (předčasná skartace zdravotnické dokumentace, nezajištění provedení důkazu navrženého stěžovatelkou), které nemohou jít v řízení k tíži stěžovatelky. Za těchto okolností bylo namístě, aby se žalovaný o to více pokusil stěžovatelku navést, jakými způsoby může svůj nárok prokázat.

pokračování

[46] Stěžovatelka tvrdí, že nedisponuje z minulosti žádnými lékařskými zprávami (např. z gynekologického vyšetření), které by provedení sterilizace potvrzovaly. V této souvislosti se však nabízí otázka, zda je ještě v současné době možné (s ohledem na značný časový odstup od doby, kdy mělo k zákroku dojít) provedení sterilizace prokázat prostřednictvím lékařského vyšetření. Pakliže takový způsob existuje, nelze očekávat, že by o něm mohla mít povědomí stěžovatelka. Žalovaný oproti tomu, jakožto subjekt disponující potřebnými odbornými znalostmi z oblasti lékařství, by měl být s těmito možnostmi obeznámen a měl by tak případně stěžovatelku o této možnosti informovat. S ohledem na všechny popsané okolnosti posuzovaného případu nepovažuje kasační soud takový postup za nepřiměřený. Je třeba mít stále na zřeteli, že stát již svoji odpovědnost za provádění protiprávních sterilizací přiznal a přijetím zákona č. 297/2021 Sb. dal najevo svoji ochotu oběti těchto zákroků odškodnit. Správní orgán by proto v řízení o žádosti o jednorázovou peněžní částku podle citovaného zákona neměl vystupovat jako ten, kdo stojí na „opačné straně barikády“ než žadatelka, ale oba by se naopak ve vzájemné spolupráci měli snažit dosáhnout toho, aby byl objasněn skutečný stav věci. Jinak řečeno, správní orgán by měl chránit státní rozpočet v tom smyslu, že neumožní přiznání stanovené peněžní částky osobám, u nichž k protiprávní sterilizaci nedošlo, nemělo by však být jeho cílem, aby bylo odškodnění odepřeno skutečným obětím protiprávních sterilizací, a to jen v důsledku jejich důkazní nouze. Pokud je tedy žalovanému znám prostředek, který může vést k objasnění věci, měl by s ním stěžovatelku seznámit.

V.c) Shrnutí

[47] Nejvyšší správní soud tedy dospěl k závěru, že kasační námitky jsou důvodné. Městský soud pochybil, neboť přitakal žalovanému v tom, že stěžovatelka neunesla v řízení o přiznání peněžní částky za protiprávní sterilizaci důkazní břemeno. Takový závěr je veskrze předčasný, neboť žalovaný dosud ani řádně nevyhodnotil shromážděné podklady.

[48] Vzhledem k tomu, že městský soud by zjištěné vady nemohl odstranit, nepovažuje kasační soud za účelné, aby mu věc vrátil k dalšímu řízení, ale přikročil bez dalšího i ke zrušení napadeného správního rozhodnutí.

[49] V dalším řízení bude na žalovaném, aby se zabýval otázkou, zda existuje způsob, jakým lze provedení sterilizace i s odstupem více než 40 let prokázat (typicky lékařské vyšetření). V této souvislosti však musí rovněž uvážit, zda lze po stěžovatelce podstoupení takového vyšetření spravedlivě požadovat (s ohledem na její věk, invazivnost vyšetření apod.). V případě, že nebude možné zajistit provedení jakýchkoliv dalších důkazů vedoucích k objasnění věci, bude na žalovaném, aby s ohledem na přetrvávající důkazní nouzi vyhodnotil skutkový příběh stěžovatelky, jak jej uvedla ve své žádosti ze dne 14. 11. 2022, jakož i její výpověď z ústního jednání provedeného dne 11. 9. 2023 (především jejich konzistentnost a věrohodnost), a to případně i s přihlédnutím ke skutečnostem, které jsou žalovanému známy z úřední činnosti (zda se popis událostí vymyká tomu, jakým způsobem v minulosti k protiprávním sterilizacím obvykle docházelo apod.). Současně žalovaný přihlédne i k písemnému sdělení bývalého manžela stěžovatelky. Žalovaný je povinen zabývat se tím, zda jsou tvrzení stěžovatelky hájitelná ve smyslu judikatury Nejvyššího správního soudu a zda existuje dostatek indicií, které skýtají pro její skutkovou verzi oporu.

pokračování

VI. Závěr a náklady řízení

[50] Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem tak Nejvyšší správní soud podle § 110 odst. 1 s. ř. s. napadený rozsudek městského soudu zrušil a současně zrušil i napadené rozhodnutí žalovaného. V dalším řízení bude žalovaný podle § 78 odst. 5 s. ř. s. vázán právním názorem vysloveným v tomto rozsudku.

[51] Podle § 110 odst. 3 s. ř. s. rozhodne Nejvyšší správní soud v případě, že zruší podle § 110 odst. 2 písm. a) s. ř. s. rozhodnutí žalovaného, o nákladech řízení o kasační stížnosti i o nákladech řízení před krajským (městským) soudem. Podle § 60 odst. 1 s. ř. s. ve spojení s § 120 s. ř. s. má účastník, který měl ve věci úspěch, právo na náhradu důvodně vynaložených nákladů. Žalovaný ve věci úspěch neměl, proto právo na náhradu nákladů řízení nemá. Nárok na náhradu nákladů řízení naopak vznikl úspěšné stěžovatelce.

[52] Řízení před Nejvyšším správním soudem i řízení před městským soudem byla osvobozena od soudního poplatku [§ 11 odst. 1 písm. n) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích]. V řízení před městským soudem nebyla stěžovatelka zastoupena advokátem a žádné náklady (hotové výdaje), které by jí v průběhu řízení o žalobě vznikly, nedoložila. V řízení o kasační stížnosti pak byla zastoupena advokátkou, která učinila dva úkony právní služby spočívající v převzetí a přípravě zastoupení a sepsání kasační stížnosti [§ 11 odst. 1 písm. a) a d) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)]. Za každý z těchto úkonů náleží odměna ve výši 4 620 Kč a paušální náhrada hotových výdajů ve výši 450 Kč. Celkově se tedy jedná o částku 10 140 Kč (advokátka stěžovatelky není plátkyní DPH), kterou je žalovaný povinen uhradit k rukám Mgr. Martiny Nimmrichterové, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 8. října 2025

Lenka Kaniová
předsedkyně senátu